

A TÁNC OKTATÁSÁNAK HELYE ÉS SZEREPE A MAGYAR KÖZNEVELÉS TESTNEVELÉS- TÖRTÉNETÉBEN (1868–2024)*

Láng Éva, PhD, adjunktus, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Sporttudományi
Intézet, Sport- és Egészségtudományi Kutatócsoport

Gortva János, PhD, adjunktus, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
Sporttudományi Intézet, Sport- és Egészségtudományi Kutatócsoport

Absztrakt

A tanulmány a tánc szerepének változásait vizsgálja a magyar testnevelésben az 1868. évi népoktatási törvénytől napjainkig. A tánc soha nem foglalt el állandó helyet a tantervekben: egyes korszakokban az esztétikai nevelés, a nemzeti identitás és a közösségépítés hangsúlyos eszközeként jelent meg, míg más időszakokban háttérbe szorult a katonai gyakorlatok, a gimnasztika vagy a modern fitnessirányzatok javára. A kutatás kvalitatív és kvantitatív módszereket ötvöz: történeti dokumentumelemzést, pedagógiai folyóiratok tartalomelemzését, valamint tantervek és Nemzeti Alaptantervek (NAT) szisztematikus vizsgálatát. A levéltári források, jogszabályok és a tanárképzés dokumentumai egyaránt rávilágítanak arra, hogyan alakították a politikai változások, a kulturális prioritások és a szakmai viták a tánc helyét az iskolai testnevelésben. Az eredmények szerint a tánc, bár többször kikerült a hivatalos tantervekből – különösen 1952 után –, tovább élt szakkörökben, tanári kezdeményezésekben és alternatív pedagógiai programokban (Waldorf, ÉKP). Az 1995-ös NAT-tól kezdődően ismét a köznevelés részévé vált, bár a megvalósítást nehezítette a tanárképzés hiányossága. A vizsgálat összességében arra mutat rá, hogy a tánc egyszerre jelenik meg kulturális örökségként és modern pedagógiai eszközként, amely a hagyomány, az egészség, az identitás és a kreativitás közötti feszültségeket tükrözi.

Kulcsszavak: táncoktatás, testnevelés, tantervtörténet, Magyarország, tanárképzés, Nemzeti Alaptanterv

1. BEVEZETÉS

Kutatásunk azon pedagógiatörténeti kutatások sorába illeszkedik, amelyek problémaközpontú megközelítésben egy-egy tantárgy vagy annak egy részével kapcsolatos oktatástörténeti sajátosságokat igyekeznek feltárni. Kiváló példa erre Fizel Natasa

* A magyar nyelvű kézirat első változata 2025. június 12-én érkezett szerkesztőségünkbe.

2023-as tanulmánya, amelyben az egészségtan tantárgy szerepét és tartalmát vizsgálja több iskolatípusban (Fizel, 2023). A testnevelés tantárgy tartalmának változásai jól tükrözik a magyar köznevelés történeti alakulását és a társadalom nevelési céljait. E folyamaton belül különösen érdekes a tánc szerepe, amely egyszerre kötődik a nemzeti hagyományokhoz, a közösségi neveléshez és a modern mozgáskultúra igényeihez. Míg a 19. században a testgyakorlás kötelezővé tételével indult meg az intézményes testnevelés, addig a tánc kezdetben csupán kiegészítő mozgásformaként, ajánlásként jelent meg. Az idők során azonban hol előtérbe került, hol háttérbe szorult, ami felveti a kérdést, hogy mi határozta meg valójában a tánc helyét a testnevelésen belül.

A tanulmány célja, hogy feltárja a tánc oktatásának történeti ívét az 1868-as kötelező népoktatási törvénytől a legutóbbi Nemzeti Alaptantervekig (NAT). Ezzel nem pusztán kronologikus áttekintést kíván adni, hanem megpróbálja megérteni, milyen nevelési és társadalmi szempontok vezettek a tánc különböző értelmezéseihez. A vizsgálat során három alapvető kérdés köré szerveződik a problémafelvetés:

1. Milyen szerepet tulajdonítottak a pedagógiai gondolkodók és a tantervi előírások a táncnak a testnevelésben? Vajon esztétikai, egészségügyi, közösségépítő vagy nemzeti identitást erősítő funkcióját hangsúlyozták inkább?
2. Milyen tényezők befolyásolták a tánc oktatásának erősödését vagy gyengülését? A történeti források alapján látható, hogy a politikai és társadalmi változások, a tanárképzés állapota és a nemzetközi minták egyaránt alakították a folyamatot.
3. Hogyan jelent meg a tánc a modern tantervi szabályozásban, különösen a NAT-okban? Fontos kérdés, hogy a szabadon választható vagy kötelező elemek között milyen súlyt kapott, és milyen kihívásokkal szembesültek a pedagógusok a gyakorlati megvalósítás során.

A tánc a vizsgált időszakban sosem volt egyértelműen besorolható: hol a testnevelés részeként értelmezték, hol inkább művészeti-kulturális gyakorlatként. Ez a kettősség magyarázza, miért került hol előtérbe, hol háttérbe az iskolai oktatásban. A kérdés ma is aktuális: vajon a 21. századi iskola a sportteljesítmény, a kulturális nevelés vagy a kreatív önkifejezés felől közelítse-e meg a táncot?

A bevezető kérdésfelvetés arra irányítja a figyelmet, hogy a tánc oktatásának története nem csupán pedagógiai érdekesség, hanem a nemzeti műveltség, az identitás és a modern oktatás dilemmáinak tükré is. A további fejezetekben ezért nemcsak a tantervi változásokat követjük nyomon, hanem azt is, miként alakult a tánc pedagógiai értelmezése, és hogyan hatott mindez a testnevelés oktatásának egészére.

2. AZ ANYAG ÉS A MÓDSZER

A kutatás elsődleges célja nem a tánc oktatásával kapcsolatos elméleti diskurzusok összegzése, hanem a tantervi és szabályozó dokumentumok hosszú távú, történeti elemzése volt, valamint a kortárs szakmai viták feltárása. A témához kapcsolódó korábbi munkák – különösen a néptánc-pedagógia (Antal, 2002, 2010), a táncművészképzés intézménytörténete (Bolvári-Takács, 2014; Lenkei, 2007), valamint a tantervelméleti megközelítések (Ballér, 1996; Hamar, 2016) – irányadó háttérként szolgáltak, de a jelen kutatás forrásalapú, empirikus megközelítést alkalmaz, amelyben

a kvalitatív tartalomelemzés és az összehasonlító táblázatok a primer dokumentumok vizsgálatára épülnek.

A tanulmány elkészítéséhez a vegyes módszertant választottuk, kvalitatív és kvantitatív módszerek alkalmazásával értük el eredményeinket. Kiemelten fontos, hogy több tudományterület jellemző módszertani megoldásait használtuk fel a munka során, így a klasszikus történelemtudományi jellegű forrás- és dokumentumelemzést és a társadalomtudományokban használt szoftveres tartalomelemzést is alkalmaztuk.

A dokumentumelemzés során forrásértékű korabeli sajtótermékek vizsgálatát végeztük, amelyek a testnevelés-pedagógiai gondolkodás és a tánc nevelési szerepének korabeli értelmezéseit tükrözik. A *Néptanítók Lapja* (1868–1914) és a *Herkules* (1884–1914) folyóiratok kiválasztását az indokolta, hogy e két orgánum biztosította a legfolyamatosabb pedagógiai és testnevelési nyilvánosságot a 19. század végétől az első világháborúig, vagyis abban az időszakban, amikor az intézményes testnevelés és a tanítóképzés hazai keretei véglegesen megszilárdultak. Az időintervallum kijelölését ezért az a cél vezérelte, hogy feltárjuk, miként jelent meg a tánc a modern testnevelés kezdeti korszakában, illetve hogyan változott megítélése a századforduló pedagógiai vitáiban. A digitálisan elérhető lapszámok teljes körű kulcsszavas keresése (tánc és alakváltozatai) alapján témakör, szerző, megjelenési év és iskolatípus szerint kategorizáltuk a releváns szövegeket. A legtöbb találat az 1880–1890-es években keletkezett, döntően a lányok testi neveléséhez, a tanítóképzés tartalmi kérdéseire és a tánc esztétikai vagy nemzeti szerepéhez kapcsolódva. Az elemzés eredményei hozzájárultak annak megértéséhez, hogy a tánc mikor és milyen pedagógiai érvrendszerben kapott helyet a köznevelésben. E sajtóelemzést követte a pedagógiai tartalmi szabályozók, tantervek és utasítások vizsgálata, különös tekintettel a két világháború közötti időszakra és az 1945 utáni tantervi változásokra, amelyek lehetővé tették a tánc szerepének diakrón feltérképezését.

A vizsgálat harmadik szakasza a rendszerváltás utáni NAT-ok kvalitatív tartalomelemzése volt. Ehhez a MAXQDA 2022 szoftver használatával, in vivo kódolással emeltük ki a kifejezetten táncra vagy táncos jellegű mozgásra utaló szegmenseket. Az így azonosított tartalmakat összevetettük az egyes NAT-okhoz kapcsolódó kerettantervekkel, majd az összehasonlító táblázatok készültek el.

Ezen eljárások révén láthatóvá vált, hogy mely időszakokban hangsúlyosabb a néptánc, mikor jelennek meg az esztétikai sportok, illetve hogyan váltja fel ezeket az aerobik vagy a ritmikus gimnasztika.

A vizsgálat módszertani erőssége, hogy a pusztán tartalmi leírásnál túl feltárta a szabályozás és a gyakorlati megvalósítás közötti különbségeket is. A források alapján rávilágított arra, hogy a tánc szerepe gyakran nem a dokumentumokban rögzített előírásokon, hanem az adott intézmény személyi és tárgyi feltételein múlt. Ezért a tanulmány több ponton kitér a tanárképzés kérdéseire is, hiszen a tánc oktathatósága szorosan összefüggött a pedagógusok szaktudásával.

Összességében a módszertani megoldások abban nyújtanak újat, hogy a történeti és jelenkori dokumentumok elemzését egységes keretben mutatják be, lehetővé téve a hosszú távú folyamatok áttekintését. A kvalitatív kódolás és az összehasonlító táblázatok együttesen nemcsak a tartalmak fejlődését tették láthatóvá, hanem azt is, hogy a tánc a testnevelésben egyszerre jelentett kulturális örökséget és modernizációs lehetőséget.

3. A TESTNEVELÉSEN BELÜLI TÁNCOS TARTALMAK VÁLTOZÁSAI

Ebben a fejezetben diakrón módon mutatjuk be a testnevelésen belül a táncos tartalmak változását.

3.1. Az 1868 és 1952 közötti időszak

Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk rendelkezett először az állami népiskolák megalakulásáról. Meghatározta a tankötelezettséget, a tanév hosszát, az osztályok létszámát. Az elemi népiskolákban a kötelező tantárgyak között megjelenik a testgyakorlás, különös tekintettel a katonai gyakorlatokra. A törvény a fiúkat és a lányokat külön kezeli a felsőbb népiskolákban és a polgári iskolákban, ahol a lányok tantárgyai között ekkor még hiányzik a testgyakorlás. 20 tanítóképezde felállításáról rendelkezett, ahova 15 évnél idősebbek jelentkezhetnek, és három év alatt tanítókká válhattak. A testgyakorlás oktatása szerepelt a tantárgyaik között. A 14. életévüket betöltött lányok tanítónőképzőbe járhattak, három év alatt bizonyítványt szerezhettek, de a testgyakorlás ekkor még nem volt a tantárgyak között. A *Néptanítók Lapjából* tudjuk, hogy a néptanítók nem rendelkeztek a testgyakorlás oktatásához szükséges ismeretekkel, mivel a '68-as törvény előtt a képezdekben ezt nem tanították (Csaszin, 1868).

A tánc nem része a népiskolai tantervnek, de 1884-ben már felmerült: nevelési szempontból eszköz legyen az esztétikus mozgások elsajátításában. A 8–10 éveseknél a tánc szabályozott társasjáték, amelyet a tánclépések elemeiből kell felépíteni. A 10–13 éveseknél ezekből már táncok alakíthatók ki, előnyben a társastáncokkal. Amelyik iskolában nincsenek szétválasztva a nemek, ott együtt is táncolhattak (Bihari, 1884). Porzsolt Lajos 1886-ban a tornázás során nyolcéves kortól ajánlotta a forgások, gyors álláscserék, szökdelések tanítását, mert ezek előkészítik a tánc mozgásanyagát (Porzsolt, 1886). A *Herkules testgyakorlati közlöny* (1892–94) több számában írta, hogy télen a diákok két szakaszban 20–20 táncleckét vettek (például Ferenc József nevelőintézet, 1893. júl. 15.). Berzeviczy Albert 1894-ben hangsúlyozta: télen a tánc gyakorolható, mert egyenes tartást biztosít, hajlékonyá és gyorsá tesz. A magyar táncot a testgyakorlás céljából megfelelőbbnek tartotta, mint a keringőket (Berzeviczy, 1894).

A lányok testi nevelése is fontos szakmai téma volt. A *Népiskolai tanügyben* azt írták, hogy minden iskolának gondoskodnia kell a nők testgyakorlatáról, a női nemnek megfelelően. Ehhez a táncot és a korcsolyázást tartották megfelelőnek (Szőke, 1892). 1909-ben a vita középpontjába került, hogy szükséges-e a nők testi nevelése, milyen gyakorlatok alkalmasak, s a tánc mennyiben illeszthető bele, kötelező legyen-e, s heti hány órában (Sztankovits & Gerentsér, 1909). Már korábban, 1879-ben egy polgári leányiskola értesítője írta: „a nőtornázás hazánk egy tanintézeténél sincs, mint kötelezett tantárgy behozva; van azonban számos intézet, hol a tornázás a nőnövendékek tantárgyai sorába fel lett véve” (Bánfi, 1879, p. 4). A szerző szerint a táncsal sokan helyettesítik a nőtornát, de ez nem elegendő a sokoldalú fejlesztéshez.

A külföldi példákban is gyakran szerepelt a tánc mint a testnevelés része. Az 1910-es évek elején a magyar testnevelésben a táncot, éneket és zenét már szükséges tartalomnak tekintették a ritmusérzék fejlesztésére (Kmetykó, 1915, idézi Antal, 2010). A két világháború között Bély Mihály és Kmetykó János tantervei kiemelték az érzelmek, a figyelem és az esztétikai érzék fejlesztését. 1919-es tervezetükben a lányok

mozgásanyagát bővítették a néptáncsal és mozgásművészeti gyakorlatokkal (Szabó, 2005). A trianoni béke után a fő cél a test edzése és ügyesítése lett, amelynek egyik eszköze a tánc (Ballér, 1989). Klebelsberg Kunó miniszter 1922-ben a komplex fejlesztést szolgáló mozgásformák közé sorolta a táncot is (Molnár, 2023).

1925-ben rendelet írta elő, milyen képesítés kell a testgyakorlás oktatásához. 1926-tól az *Országos Táncmesterképző* hathónapos tanfolyamán lehetett képesítést szerezni. 1928-ban kimondták, hogy testgyakorlatot csak testnevelő tanári és táncoktatói oklevéllel lehet oktatni (Bolvári-Takács, 2014). Már korábban is volt erre példa: az egri humán gimnázium 1856-os testnevelés tantárgyának első tanára, Burkay Ferenc, táncpedagógus is volt (Seres, 2008). A Testnevelési Főiskola tantárgyai között szerepelt a tánc (Takács, 1975), az 1925-ös népiskolai tanterv pedig az általános hatású társas gyakorlatok közé sorolta. Az 1925-ös év és a *Magyar Királyi Testnevelési Főiskola* megalapítása mindenképpen jelentős fordulópont a téma szempontjából, hiszen ezt megelőzően Magyarországon nem létezett testnevelőtanár-képzés. Így a jogszabályi és infrastrukturális változások új helyzetet teremtettek a táncpedagógia területén. A két világháború közti időszak táncoktatását az 1–2. táblázat mutatja be két jellemző iskolatípus példáján keresztül.

1. táblázat: Tánc a testnevelés tantárgyon belül a társasgyakorlatok alpontban az 1938-as gimnáziumi tanterv alapján (Tanterv a gimnázium és leánygimnázium számára, 1938)

Évfolyam	Gimnázium I.-VII: heti 4 óra, VIII: heti 3 óra	Leánygimnázium I.-VII: heti 3 óra, VIII: heti 2 óra
I.	tánclépések, magyar táncok	tánclépések, magyar- és néptáncok; ritmikus gyakorlatok
II.	a, lépések	
III.	b, magyar tapsos tánc	
IV.	a, lépések, ostor, lengőharang b, magyar tapsos tánc	
V.	a, lépések, ostor, négyes csillag, villám, lendítő harang b, sétapalotás	
VI.	a, lépések, bölcső, orsó, cifra, bokaverő b, cserkésztoborzó	
VII.	a, lépések, nagyharang, cifra, toppantó, bokaverő forgóval b, verbunkos	
VIII.	a, I.-VII. osztályban tanult lépések b, Cserkésztoborzó és verbunkos tánc ismétlése	

2. táblázat: A nyolcosztályos testnevelés tanterv tánc fejezetei a népiskolák számára („Tanterv és útmutatások nyolcosztályos népiskola számára” 55000/1941. V. számú rendelete, 1941)

Évfolyam	Nyolcosztályos népiskola fiú	Nyolcosztályos népiskola lány
I.	<i>Előkészítő mozgások:</i> Meghajlások; járások ritmus-változásokkal, majd tapssal és dobantással egybekötve; szökdelések; járások és szökdelések váltakozása. A felsorolt mozgások körben jobbra, balra, előre és hátra is végezhetők. <i>Játékos táncok:</i> Ruhamosás <i>Magyar tánclépések:</i> Kezek csípőn; szoknyafogás; váll- és derékfogás; böcögtetés; egylépéses csárdás; kétlépéses csárdás; magánforgó négy lépéssel. <i>Magyar táncok:</i> Csárdás (első része)	
II.	<i>Előkészítő mozgások:</i> Járások egyoldalú törzsfordításokkal és különböző karmozgásokkal. <i>Játékos táncok:</i> Svéd tapstánc <i>Magyar tánclépések:</i> Páros forgó lépéssel <i>Magyar táncok:</i> Magyar tapstánc (első része)	
III.	<i>Előkészítő mozgások:</i> Meghajlások kilépéssel; szökkenés láblendítéssel előre, hátra; lépések és szökkenések összekötése; szökdelő fordulatok különböző karmozgásokkal (például: labdázás, nyilazás utánzó mozgásai). <i>Játékos táncok:</i> Gyorsposta <i>Népies táncok:</i> Norvég páros. Svéd kettős <i>Magyar tánclépések:</i> Bokázó (sarkantyús és hölgybokázó); tétovázó; andalgó <i>Magyar táncok:</i> (Csárdás első három része). Magyar kettős	
IV.	<i>Előkészítő mozgások:</i> Egyensúly-gyakorlatok. <i>Játékos táncok:</i> Szobalány-tánc <i>Népies táncok:</i> Tirolai tánc <i>Magyar tánclépések:</i> andalgó; kisharang <i>Magyar táncok:</i> Magyar tapsos tánc (teljes egészében)	
V.	<i>Magyar tánclépések:</i> emelkedő; lejtő; toborzó; keresztező; kivágó; négyes csillag; orsó; cifra; magánforgó toppantóval; duzzogó; páros-forgó lejtővel <i>Magyar táncok:</i> Csárdás (teljes egészében). Sétapalotás. Cserkésztoborzó. Magyar nemzeti négyes	- Meghajlások helyben; járások különböző ütembeosztásokkal; hármass lépés (saszé) hármass és kettes ütembeosztásra; szökdelések karlengetéssel; járások egyenes egyenoldalú törzsfordításokkal és egyenes vonalú kártartásokkal; ritmikus mozgásokból összeállított körtánc; ruhamosás; sétapolka; <i>Magyar tánclépések:</i> bokázó; csárdáslépések; tétovázó; kivágó kártartással; magánforgó járással; párosforgó járással; <i>Magyar tánc:</i> csárdásalakzatok.

VI.	• Emelkedő; andalgó, kisharang; kivágó kitartással; magánforgó toppantóval • <i>Magyar tánc:</i> magyar kettős	• Meghajlások hátralépéssel; járás és sasszé egybekötve; hármass lépés (sasszé) fordulattal; szökdelések és járás összekapcsolása karlendítésekkel; szaladások előre, hátra, kis körben oldalt, különböző láb- és kartartásokkal; forgójáras; ritmikus mozgásokból összeállított fűzértánc; korcsolyatánc; svéd tapstánc • <i>Magyar táncleléések:</i> emelkedő; andalgó, kisharang; lejtő; magánforgó toppantóval; párosforgó lejtővel; magyar kettős
VII.	• Sarkantyús bokázó; verbunkos; lejtő oldalt; magánforgó lejtővel; párosforgó lejtővel • <i>Magyar tánc:</i> levente tánc	• Meghajlások oldalt és hátralépéssel; járások térdeleléssel, kartartással vagy karmozgásokkal egybekötve; labdagyakorlatok labda nélkül, járassal és szökdeléssel; egyenesvonalú ritmikus mozgások összekapcsolása indulóra; • <i>Néptáncok:</i> norvég hegymászó; tiroli tánc; • <i>Magyar táncleléések:</i> négyes csillag; toborzó; keresztező; andalgózáró; magánforgó lejtővel; magyar tapsostánc.
VIII.	• andalgó-záró; toborzó; keresztező; kivágó kitartás nélkül; kettős kígyó; magyar tapsos tánc	• Szökdelő fordulatok járassal és karmozgásokkal egybekötve; kánonszerű adogató egyenesvonalú és nyilazó mozdulatok járassal és szökdeléssel és térdeleléssel is; síkból fordulások; ritmikus labdagyakorlatok labdával; a tanult mozgásokból összeállított ritmikus tánc; • <i>Néptáncok:</i> ländler; svéd kettős • <i>Magyar táncleléések:</i> villám, toborzó; kígyó; cifra; duzzogó; bokaverő; sétapalotás

A táblázatok jól mutatják, hogy nemcsak magyar néptáncok szerepeltek a tananyagban, hanem népies műtáncok is, sőt a környező országok táncai. A tananyagot először játékos táncokra bontották, majd magyar táncleléésekre. Ekkor Bartók és Kodály már javában kutatták a magyar népzene, ami erősítette azt a szemléletet, hogy saját táncainkat keressük, ne másokét utánozzuk (Kmettykó, 1915, idézi Antal, 2010).

Az iskolai táncoktatás hangsúlyos volt: az egyik testgyakorlati órán heti 10–15 percet kellett rá biztosítani. Ez az '50-es évek elejéig megmaradt a népiskolákban, a tanítóképzésben és a testnevelő tanárképzésben is (Antal, 2002). Az 1946-os

tantervben továbbra is kiemelt szerepet kapott (torna, játék, atlétika, magyar tánc, sportok) (Nagy, 1974). Viszont szakítottak a Kmetykó-féle tornán alapuló tantervvel, előtérbe kerültek gyakorlati tárgyak, köztük a népi tánc is. A „tornaóra” helyett testnevelésről beszélünk, a „tánc-illem és tornatanár” elnevezést a „testnevelő” váltotta fel.

Lenkei Júlia ismertetése szerint már 1919-ben Madzsar Alice készített feljegyzést a mozgásalapú testnevelésről. 1946-ban felmerült a mozgásművészet iskolai bevezetése, a tanárképzést a *Testnevelési Főiskola* adta volna. Vita volt a táncszak létrehozásáról és a követelményekről: Hepp Ferenc közös képzést akart az első két évben, utána szakosodással. Szentpál Olga ezt ellenezte, mert szerinte bizonyos sportágak túl keményítik az izmokat.

1949-től erős központosítás következett, a testnevelés oktatása marxista-leninista irányt vett. Táncszakra már nem lehetett felvételizni, a szak megszűnt, így táncnevelő diplomát sem adtak ki, csak testnevelő tanárit. Szovjet mintára bevezették a „művészi tornát”, ami a táncgimnasztikát és sporttáncot váltotta, és a tornával együtt osztályozták. Így a tánc a közoktatásból is kiszorult (Lenkei, 2007).

A dokumentumok szerint csökkent a testnevelés óraszama, fő cél a szocialista építőmunka előkészítése jelentette (Hamar, 2016). A hidegháborús korszakban a sport és a testnevelés propagandaeszközzé vált, s inkább szolgált katonai, mint esztétikai és nevelési célokat (Gortva, 2025). Így természetes, hogy ekkorra a tánc is háttérbe szorult.

3.2. Az 1952 és 1995 közötti időszak

Szentpéteri Klára (1992) sérelmezte, hogy az 1952-es tanterv már nem említ táncokat, így 40 évig a diákok nem találkoztak szervezett iskolai táncoktatással. Az első NAT előtt ezért hangsúlyozta, hogy a tánc az alapvető sportágak mellett kapjon újra helyet a tantervekben. Alátámasztásként idézte az 1918-as tantervet, amely szerint a tánc könnyed, kecses és illedelmes mozgásra nevel, helyes testtartást biztosít, jó kedvre derít, az érzelmek kifejezésében is segít, és kedvező az élettani folyamatokra. A magyar néptánc pedig a nemzeti szellem nevelésére is alkalmas (Az elemi iskolai testnevelés tanterve és utasítása, 1918). Fontos megjegyezni azonban, hogy Szentpéteri értelmezésével szemben a tánc valójában nem tűnt el teljesen az iskolákból.

Az '50-es évektől kísérletek folytak a néptánc közoktatásban tartására. Keszler (1987) írja, hogy Muhari Elemér és Kodály kezdeményezésére 1953-ban felmenő rendszerben bevezették a néptáncot, amit sok ének-zene tagozatos iskola követett, heti két órában. Kidolgozták a tantervét is, de a 107/1967-es utasítás megszüntette, és a néptánc szakkörökre szorult vissza. 1975-ben újabb kísérlet történt a tánc emelt óraszámú testnevelésbe való beillesztésére, de 1977-ben támogatás híján megszűnt. A tánc ének-zene tagozatokban a személyi és tárgyi feltételek miatt sem tudott megfelelően működni. Ezért javasolták, hogy ugyanaz a tanár tartsa a testnevelést és a néptáncot, s a testnevelő hallgatók végezzenek gyermektánc-oktatói tanfolyamot (Farkas, 1977).

A '80-as években Zsolnai József és munkatársai indították az *Értékközvetítő és Képességfejlesztő Programot* (ÉKP), egy egésznapos iskolát, ahol több műveltségi

terület kapott helyet, mint a hagyományos tantervben. Külön tantárgy volt a néptánc. 1992-ben a testnevelés és sportkultúra fejlesztésekor a mindennapos testnevelést célozták meg: a kötelező három óra a hagyományos programot követte, heti egy-két órában kötelezően választható tárgyak, köztük a tánc szerepelt, és heti egy órában a szabadon választható sportok (Zsolnai, 1992). A program 104 iskolában működött, a NAT bevezetése előtt érte el csúcspontját, de 2020 után már egy iskola sem kérte alkalmazását (Túrócs, 2023).

1987-től egy másik kísérlet is indult, amelyhez 1991-től félszáz iskola és egy nyolvosztályos gimnázium csatlakozott. Módszereiket alternatív iskolák programjaiból állították össze. A tantárgyak közt minden évfolyamon jelen volt a tánc, nem testneveléshez, hanem énekhez kapcsolva: *Ének-Zene-Tánc*, heti két alkalommal (Füstné Kólyi & Bartal, 1992).

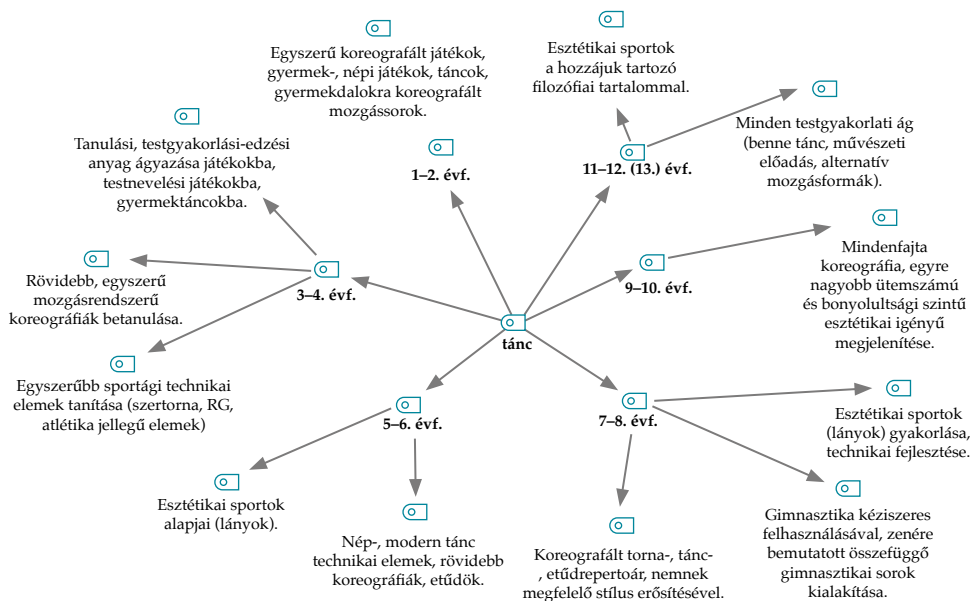
A Waldorf-iskolákban is fontos volt a tánc, az euritmia az egyik alappillér, célja a beszéd láthatóvá tétele mozgásban. Magyarországon 1926–1933, majd 1988-tól újra működnek (waldorf.hu). A legtöbb alternatív iskola 1945–1989 között alakult (Pukánszky & Németh, 1996).

A rendszerváltozás után a NAT-ban a tánc részterületi képzésként jelent meg, majd a mindennapos testnevelés bevezetésével ismét lehetőséghez jutott a tárgy tartalmán belül.

3.3. A NAT bevezetésétől a 2024. évi tavaszi érettségi vizsgáig

A rendszerváltozás után, a '90-es évek közepén a NAT emelte be a közoktatásba a táncot mint kötelező műveltségi területet. A művészeteken belül a tánc-dráma részterületeként jelent meg. A tanterv adott volt, de a végrehajtás feltételei bizonytalanok. Szakképzett oktatók híján főként magyar-, ének- és testnevelő tanárok vállalták az órákat. A testnevelés tantárgyon belül a 8. osztályban a lányok tornaanyagában a ritmikus sportgimnasztika (RSG) és az aerobik szerepelt. A 10. osztály végéig a gimnasztika részeként az aerobikot, a tornán belül az RSG mozgásanyag lépéseit, járástípusait, ugrásait, törzs- és kéziszergyakorlatokat és ezek kombinációját lehetett elsajátítani.

Ladányi a 2003-as NAT kidolgozásakor javasolta, hogy a művészetek műveltségterületen belül a tánc ne csak az irodalomhoz kapcsolódóan (*Tánc és dráma*), hanem a testnevelésben és az énekekben is jelenjen meg (Ladányi, 2003). Oktatók képzésére szakirányú továbbképzéseket indítottak a tanárképző intézmények. A tánc testnevelésben betölthető szerepe így a 2003-as NAT-ban vált a lehangsúlyosabbá. Mindezt az 1. ábra szemlélteti.

1. ábra: Zenés-táncos mozgástartalmak a 2003-as NAT testnevelés és sport műveltségterületén

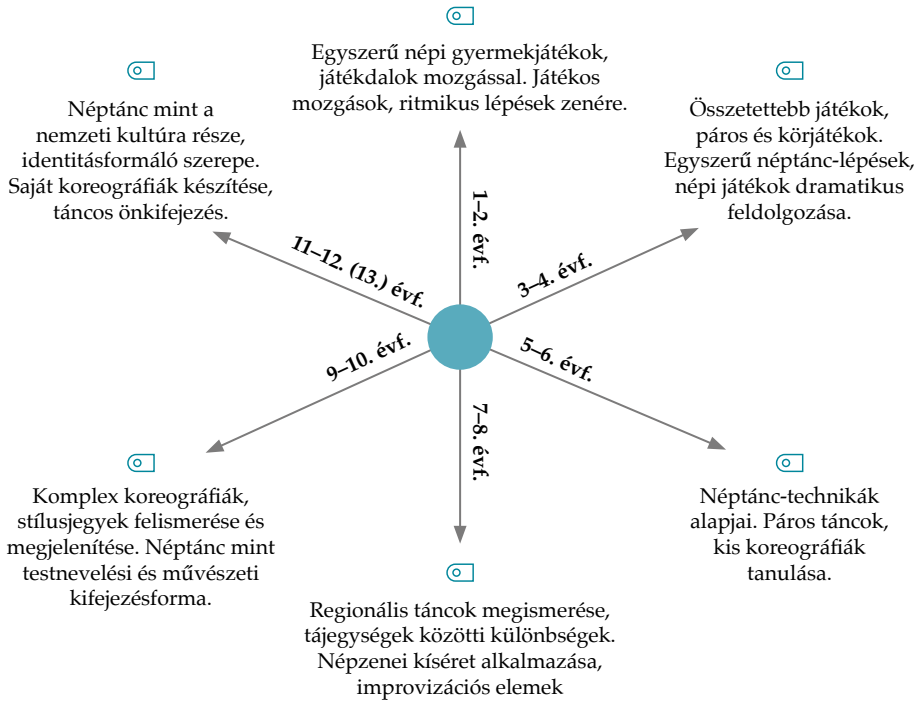
A 2008-ban felülvizsgált NAT nem változott a 2003-ashoz képest.

A 2012-es és 2020-as NAT-ok kvalitatív tartalomelemzése a MAXQDA 2022 szoftverrel, in vivo kódolással készült: a táncos tartalmak meghatározásait, címszavait kerestük és hasonlítottuk össze.

A 2012-es NAT a mindennapos testnevelés bevezetésével és az alternatív kerettantervekkel lehetőséget adott többféle sportág megismertetésére. A *Magyar Diák-sport Szövetség* (MDSZ) ingyenes kiadványokkal és továbbképzésekkel támogatta a testnevelők szakmai megújulását, de a kreatív tánc kiadványhoz (Pignitzkyné & Lévai, 2014) nem indult akkreditált pedagógustovábbképzés. Pozitívum, hogy a mindennapos testnevelésben a tánc hangsúlyosabb szerepet kapott mind a 12 évfolyamon.

A kerettantervek mellett külön táncos alternatív kerettanterv segítette a tanmenetek készítését. Alsó tagozatban a „Gymektáncok” és „Népi gyermekjátékok” címszónál a néptánc dominált, felsőben a hagyományőrzés mellett más táncos feladatok is megjelentek. A művészi produktum létrehozása csak gimnáziumban szerepelt: társastáncok, történelmi táncok, alternatív mozgásformák keretében.

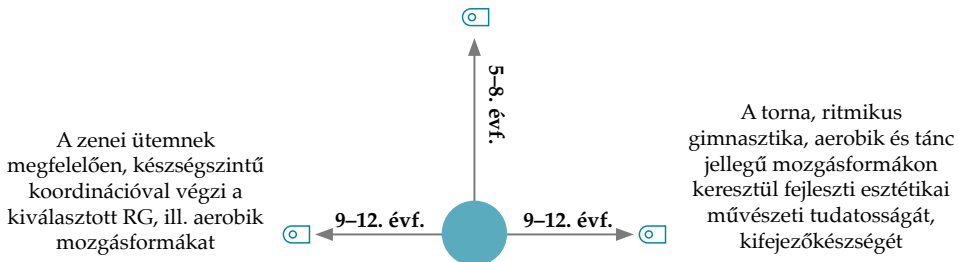
Az iskolák számára a NAT és kerettantervek iránymutatásai nagy segítséget nyújtottak farsang, végzős bál, gombavató és más rendezvények koreográfiáinak előkészítésében, így a tanulók a testnevelésórán könnyebben sajátíthatták el a produkciókat. Az egri egyetemen külön törekvés irányult a társastánc alapjainak elsajátíttatására a pedagógusok körében. A 2012-es NAT táncos tartalmait a 2. ábra szemlélteti.

2. ábra: A 2012-es NAT táncos tartalmai a testnevelés tantárgyon belül

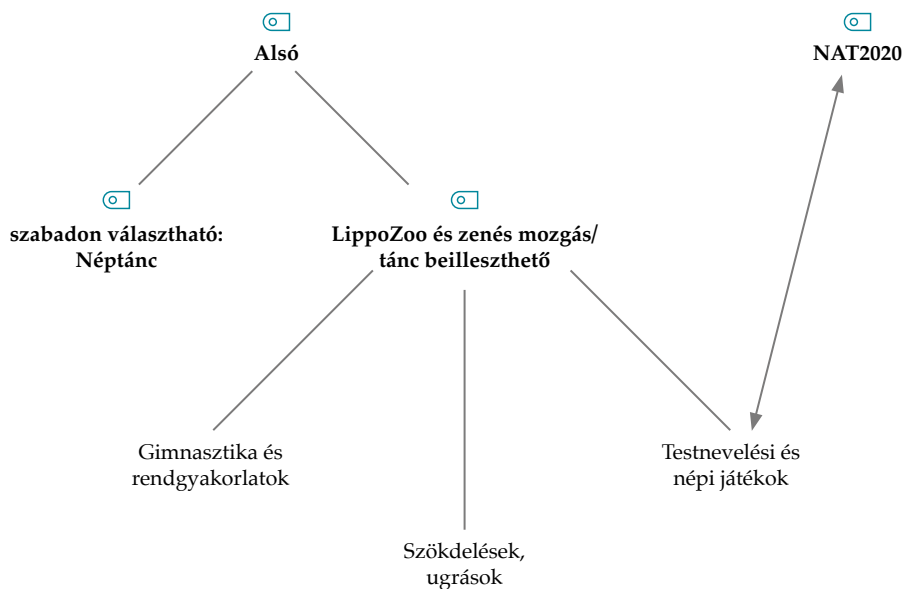
A fejlődést a 2020-as NAT megtörte, ugyanis a társastánc, történelmi táncok már címszavakban sem jelennek meg a hozzá kapcsolódó kerettantervekben, viszont az aerobik és a ritmikus gimnasztika nagyobb szerepet kapott az 5–12. évfolyamokon. Említi a tanterv még a tánc és az aerob jellegű mozgásformákat, melyeket nem konkretizál, így tulajdonképpen bármely tánc bekerülhet az oktatási anyagba, és emellett bármely zenére végezhető fitneszirányzat, mint például a zumba, a videójátékok nyújtotta lehetőségek, és a Tabata edzésformák. Koordinációs létrán is egyre gyakrabban történik meg a mozgáskoordinációs gyakorlatok zenére való végeztetése. A 3. ábra jól szemlélteti a 2020-as NAT-ban megjelenő táncos tartalmakat.

A torna, a ritmikus gimnasztika, tánc és aerobik jellegű mozgásformákon keresztül fejleszti esztétikai művészeti tudatosságát, kifejezőkészségét

3. ábra: A 2020-as NAT táncos tartalmai a testnevelés tantárgyon belül

A 2020-as NAT-hoz kapcsolódó kerettanterveket (A 2020-as NAT-hoz illeszkedő tartalmi szabályozások, 2023) áttekintve az alsó tagozatban a tánc és egyéb táncos mozgások megvalósításának lehetőségeit, – mint például a *LippoZoo* (Kovács, 2021) oktatásmódszertani segédeszköz – a 4. ábra szemlélteti.¹ Beépíthető továbbá az *Így tedd rá!* módszertani eszköztár több eleme is (Balatoni, 2016a, 2016b).

4. ábra: A 2020-as NAT és az alsó tagozatos testnevelés és a tánc kapcsolatrendszere

Ennek alapján látható, hogy a szabadon választható tematikus egység a néptánc. A tartalma pontosan meghatározott, ez azt feltételezi, hogy a pedagógusoknak készségszinten mindenképp rendelkezniük kell több évre visszanyúló néptáncos ismeretekkel, további feltétel a néptáncoktatói végzettség is.²

Azok a pedagógusok, akik nem választják a néptáncot, a *LippoZoo* módszertani segédeszközt több tematikai egységben is használhatják: zene és mozgás együttes hatásával előkészítő, rávezető, illetve kondicionális és koordinációs képességfejlesztő gyakorlatokban. Alkalmazható atlétikában, gimnasztikában, torna jellegű feladatokban, valamint az intézmények által szabadon felhasználható 10%-os időkeretben. A NAT és a kerettantervek szerint a *LippoZoo* és más táncos mozgásformák beilleszthetők a 3. táblázatban szereplő tartalmakba.

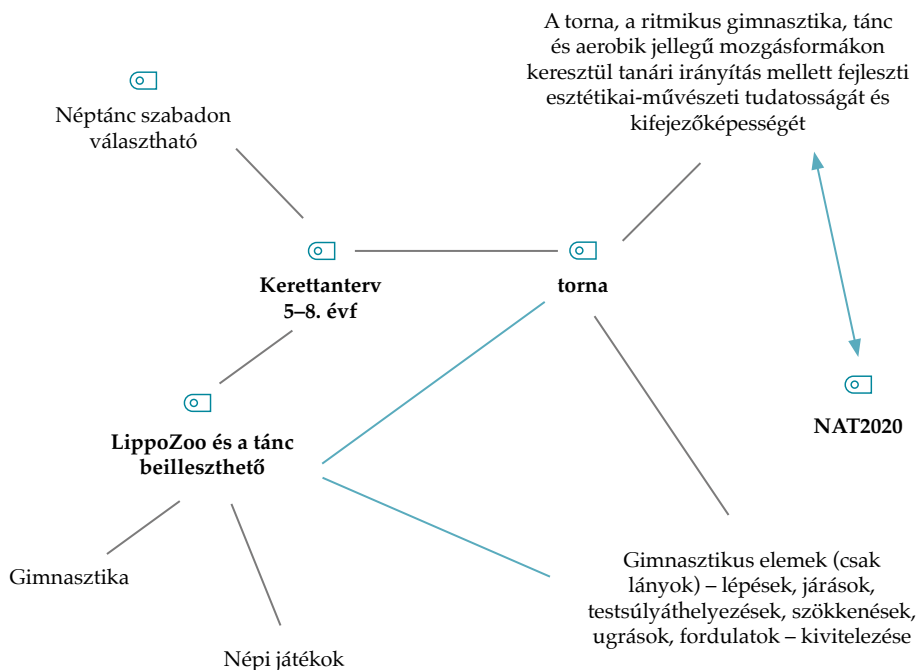
¹ Kovács, H. (2021). A lippoZoo oktatásmódszertani eszköz ismertetése. *Acta Universitatis de Carolo Eszterházy Nominatae. Sectio Sport*, 48, 47–64. <https://doi.org/10.33040/ActaUnivEszterhazySport.2020.147>

² A tanítandó mozgáselemek részletes bemutatása terjedelmi korlátok miatt nem lehetséges. Láng Éva hasonló témában írt doktori értekezése azonban részletesen tartalmazza ezeket az adatokat. Lásd: Láng, É. (2025). *A táncoktatás tartalmi és módszertani kérdései a mindennapos testnevelés keretei között*.

3. táblázat: A zenés mozgás és a tánc beilleszthetősége alsós évfolyamokon a testnevelés területén

Zenés mozgás/tánc beilleszthető	Kerettantervek		NAT 2020
	1–2. évfolyam	3–4. évfolyam	
	- Gimnasztika és rendgyakorlatok-prevenció, relaxáció: 26 óra - Járások és futások: 36 óra - Szökdelések, ugrások: 26 óra - Testnevelési és népi játékok: 36 óra	- Gimnasztika és rendgyakorlatok-prevenció, relaxáció: 26 óra - Járások és futások: 36 óra - Szökdelések, ugrások: 26 óra - Testnevelési és népi játékok: 32 óra	
			Az alapvető mozgásformákat külsőleg meghatározott ritmushoz, a társak mozgásához igazított sebességgel és dinamikával képes végrehajtani. Népi gyermekjátékok

Az 5–8. évfolyamokon a 2020-as NAT és a kerettantervek lehetőségei alapján a tánc és más táncos mozgásformák három területen jelenhetnek meg (5. ábra).

5. ábra: A 2020-as NAT és a felső tagozatos testnevelés tantárgy kerettanterv kapcsolatrendszere

A szabadon választható néptáncos egység táncoktatói végzettség birtokában oktatható.

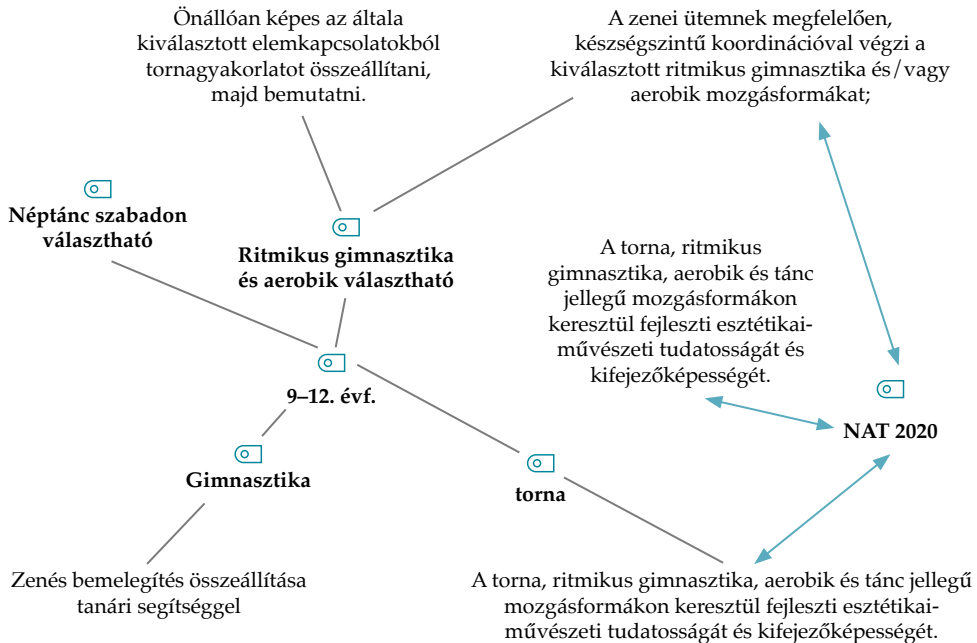
A lehetőségek alapján a gimnasztika, rendgyakorlatok és torna egységeiben tervezhetők zenés-táncos tartalmak. A szabályozó dokumentumok (4. táblázat) szerint a kerettanterv és a NAT közös metszéspontja a torna, ahol a „táncos jellegű” meghatározás bármely zenés-táncos mozgásformát lehetővé tesz. Itt a testnevelők eszköztárában jól használható a kreatív tánc, a videójátékokkal segített mozgás, az aerobik és a ritmikus gimnasztika.

4. táblázat: Zenés mozgás és a tánc beilleszthetősége felsős évfolyamokon

	Kerettantervek		NAT 2020
	5–6. osztály	7–8. osztály	
Óratípusok és tervezhető óraszámok, amiben a tánc beilleszthető	- Gimnasztika és rendgyakorlatok-prevenció, relaxáció: 36 óra - Torna jellegű feladatmegoldások: 46 óra - Testnevelési és népi játékok: 34 óra	- Gimnasztika és rendgyakorlatok – prevenció, relaxáció: 36 óra - Torna jellegű feladatmegoldások: 46 óra - Testnevelési és népi játékok: 34 óra	
Torna	- A torna, a ritmikus gimnasztika, tánc és aerobik jellegű mozgásformákon keresztül tanári irányítás mellett fejleszti esztétikai-művészeti tudatosságát és kifejezőképességét. - Gimnasztikus elemek (csak lányok) – lépések, járáások, testsúlyáthelyezések, szökkenések, ugrások, fordulatok – kivitelezése.	A torna, a ritmikus gimnasztika, tánc és aerobik jellegű mozgásformákon keresztül tanári irányítás mellett fejleszti esztétikai-művészeti tudatosságát és kifejezőképességét.	A torna, a ritmikus gimnasztika, tánc és aerobik jellegű mozgásformákon keresztül tanári irányítás mellett fejleszti esztétikai-művészeti tudatosságát és kifejezőképességét.

A középiskolában bővül a választható tartalom: a néptánc mellett a ritmikus gimnasztika és az aerobik is megjelenik. Az érettségien tornán belül részterületként szerepelnek közép- és emelt szinten, a gyakorlati vizsgán és a szóbeli tételekben is. A kerettantervben a „táncjellegű mozgásformák” megnevezés nagy szabadságot ad a választott stílusra: kreatív tánc, modern improvizáció stb. A gimnasztikánál a zenés-táncos tartalom 9–10. évfolyamon tanári segítséggel összeállított bemelegítés, 11–12.-ben önálló összeállítás.

Ezt a kapcsolatrendszer jól szemlélteti a 6. ábra.

6. ábra: A 2020-as NAT és a középiskolai testnevelés táncos kapcsolatrendszere

Az iskolai testnevelés szabályozó dokumentumainak áttekintése és a kvalitatív elemzés eredményei alapján jól látható, hogy a tanárképzés képzési és kimeneti követelményei már tartalmazzák a zenés-táncos mozgásformákat, így a ritmikus gimnasztikát, a táncot és az aerobikot is. A 2020-as NAT-ban, ahogy haladunk évfolyamonként előre, egyre hangsúlyosabban jelenik meg a táncos tartalom, főként a tornán belül, míg alsó tagozaton inkább a gimnasztika, a népi játékok és olyan segédeszközök, mint a *LippoZoo* vagy az „Így tedd rá!” program kínálnak lehetőséget a mozgásfejlesztésre. A néptánc az 1–12. évfolyamon választható tananyag maradt, de sok helyen gondot okoz, hogy szakképzett oktató hiányában a tanárok nem tudják tanítani. A középiskolai szinten a néptánc mellett az aerobik és a ritmikus gimnasztika (RG) is bekerült a tananyagba, ugyanakkor a kerettanterv szándékosan tág mozgásteret hagy, így a pedagógus akár kreatív táncot, modern improvizációt vagy más, zenére épülő irányzatot is beilleszthet. A korábbi NAT-ok közül a 2003-as és 2012-es adta a legnagyobb szabadságot a tanároknak a választásban, viszont a 2020-as változat emelte ki leginkább a művészi nevelést és a kreatív kifejezőmód fejlesztését, ami segíti a tanulókat az önkifejezésben és az érzelmeik megélésében. Felsőben és gimnáziumban mindehhez társulhatnak a különféle modern táncok és az aerob fitneszirányzatok, például a Zumba, a latin fitnesz vagy a Tabata, amelyek nemcsak változatosabbá teszik az órákat, hanem igazi táncos élményt is nyújtanak a diákoknak.

4. ÖSSZEGZÉS

A testnevelés tantárgy tartalmában megjelenő táncoktatás hosszú és változatos fejlődési utat járt be Magyarországon az 1868-as népoktatási törvénytől napjainkig. A folyamat szoros összefüggésben állt a társadalmi, politikai és pedagógiai változásokkal, valamint azzal a szakmai diskurzussal, amely a testnevelés céljait és eszközeit folyamatosan újradefiniálta.

A 19. század második felében a testgyakorlás kötelező bevezetése mellett a tánc kezdetben inkább ajánlott, kiegészítő mozgásformaként jelent meg. A szaklapok és pedagógiai viták már ekkor felismerték nevelő, esztétikai és egészségügyi jelentőségét, különösen a lányok testi nevelésében. Az 1890-es évekre a tánc már része volt több iskola rendszeres gyakorlati programjának, és a szakirodalom kiemelte a magyar tánc mozgásanyagainak előnyeit a testtartás, a ritmusérzék és a közösségi élmény fejlesztésében. A két világháború közötti időszakban a tánc tantervi súlya erősödött, sőt a gimnáziumi és népiskolai tananyagban is részletesen szabályozták a tanulandó lépéseket és táncokat. Ezzel párhuzamosan a testnevelő tanári képesítés része lett a tánctudás, ami a szakmai elismertséget is növelte.

Az 1940-es évek végéig a tánc hangsúlyos szerepet játszott a testnevelésben, ám az 1952-es tantervi változásokkal gyakorlatilag eltűnt a közköztartás kötelező tartalmi közül. A szovjet mintára szervezett művészi torna és ritmikus gimnasztika váltotta fel, a tánc pedig hosszú időre háttérbe szorult. Mindazonáltal több kísérlet történt a néptánc megőrzésére – részben szakköri keretek között, részben alternatív pedagógiai programokban. Kodály és követői is fontosnak tartották a néptánc közösségformáló és identitáserősítő szerepét, ám a rendszeres oktatás lehetőségei korlátozottak maradtak.

A nyolcvanas évek végének alternatív iskolakísérletei, köztük Zsolnai József ÉKP-programja vagy a *Waldorf*-iskolák hazai megjelenése, ismét előtérbe hozták a tánc pedagógiai jelentőségét. A rendszerváltást követően az 1995-ös Nemzeti Alaptanterv (NAT) emelte be először a közköztartás hivatalos keretei közé a táncot mint műveltségi területet. A végrehajtás feltételei azonban ekkor még hiányosak voltak, hiszen kevés szaktanár rendelkezett megfelelő képzettséggel. A 2003-as NAT-ban a tánc a testnevelésen és az ének tantárgyon belül hangsúlyosabb szerepet kapott, a 2012-es NAT pedig minden korosztály számára megnyitotta a lehetőséget a tánc különböző formáinak elsajátítására – az alsó tagozatos gyermektáncoktól a középiskolai társastáncokig és történelmi táncokig.

A 2020-as NAT új szemléletet hozott: a néptánc szabadon választható tananyagegységként 1–12. évfolyamon jelenhet meg, míg a felsőbb évfolyamokon az aerobik és a ritmikus gimnasztika vált hangsúlyosabbá. A szabályozás nagyobb mozgásteret biztosít a tanároknak azáltal, hogy a „tánc- és aerob jellegű mozgásformák” keretében bármely zenés mozgás beilleszthető a testnevelés tananyagába. Ez egyrészt rugalmasságot jelent, másrészt azonban kihívás is, hiszen a tánc oktatásához a testnevelők jelentős része nem rendelkezik a szükséges szaktudással.

A történeti áttekintésből jól látszik, hogy a tánc oktatása mindig is túlmutatott a pusztá testmozgáson: identitásformáló, közösségépítő, esztétikai és érzelmi nevelő szerepe folyamatosan jelen volt a pedagógiai gondolkodásban. Hol hangsúlyosabban, hol háttérbe szorulva, de a magyar köznevelés több mint 150 éves történetében állandóan visszatérő elemként találkozunk vele.

5. KÖVETKEZTETÉSEK

A tánc szerepe a magyar közoktatásban ciklikusan változott, de soha nem tűnt el véglegesen. Ez a folytonosság arra utal, hogy a pedagógusok és a szakpolitikai döntéshozók időről időre újra felfedezik nevelési értékét. A 21. századi iskolai testnevelés szempontjából a legnagyobb kihívást a szakmai felkészültség és a módszertani támogatás biztosítása jelenti: megfelelő képzettség nélkül a tantervi lehetőségek kiaknáztatlanok maradnak.

Ugyanakkor a 2020-as NAT irányelvei egyértelműen arra mutatnak, hogy a tánc képes hozzájárulni a komplex nevelési célok eléréséhez: a testi fejlődés mellett az érzelmi, közösségi és kreatív készségek fejlesztéséhez is. Ha a jövőben sikerül megteremteni az oktatás személyi és szakmai feltételeit, a tánc nem csupán a testnevelés egyik választható területe maradhat, hanem a köznevelés olyan értékes eleme, amely egyszerre építi a nemzeti identitást és nyit teret a modern, élményközpontú tanulás számára.

Irodalomjegyzék

- 5/2020. (I. 31.) Korm. rendelet (NAT 2020 módosítás) (2020). *Magyar Közlöny*, 2020. évi 17. szám. <https://www.oktatas2030.hu/wp-content/uploads/2020/02/nat2020-5-2020.-korm.-rendelet.pdf>
- Antal, L. (2002). *Néptánc-pedagógia*. Hagyományok Háza.
- Antal, L. (2010). *Néptánc-pedagógia*. Hagyományok Háza.
- Az elemi iskolai testnevelés tanterve és utasítása (1918). Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium.
- Balatoni, K. (2016a). *Így tedd rá! Módszertani kiadvány. Játékos mozgásfejlesztés néptáncoktatáshoz*. Örökös Kiadó.
- Balatoni, K. (2016b). *Így tedd rá! Módszertani eszköztár*. Örökös Kiadó.
- Ballér, E. (1989). Nagy László tantervfelfogása és hatása. *A tantervelmélet forrásai*, 11. Országos Pedagógiai Intézet.
- Ballér, E. (1996). *A Nemzeti alaptantervektől az iskolai nevelő-oktatómunka tervezéséig*. Országos Közoktatási Intézet.
- Berzeviczy, A. (1894). A testi nevelés kérdéséről. *Herkules*, 11(19), 26.
- Bihari, P. (1884). A mozgás paedagógiája. *Néptanítók Lapja*, 17(4).
- Bolvári-Takács, G. (2014). *Táncosok és iskolák. Fejezetek a hazai táncművészképzés 19–20. századi intézménytörténetéből*. Gondolat Kiadó.
- Bánfi, J. (Ed.) (1879). *Pápai Államilag segélyezett Polgári Leányiskola ötödik értesítője az 1879–80. tanév végén*. Pápa.
- Csaszin, J. (1868). Tornászat. *Néptanítók Lapja*, 1(27), 421–422.
- Farkas, F.-né (1977). Tánctanítás a testnevelésben. In Nádori L. (Ed.), *A sport és testnevelés időszerű kérdései*, 16: *A sportetikától az iskolai testnevelésig* (pp. 165–174). Sport Kiadó.
- Fizel, N. (2023). Az Egészségtan tantárgy megjelenése és szerepe az elemi-, a polgári és az általános iskolában (1917–1950). In Fizel N. (Ed.), *Válogatott tanulmányok a neveléstörténet tárgyköréből* (pp. 41–61). Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó.

- Füstné Kólyi, E., & Bartal, A. (1992). Alternatív program 10–18 éveseknek. *Iskolakultúra*, 2(8), 36–42.
- Gortva, J. (2025). A sport mint a propaganda eszköze Heves megyében a Rákosi-korszak kezdetén. *AGRIA: Annales Musei Agriensis*, 55, 300–313.
- Hamar, P. (2016). *A testnevelés tantervelmélete*. Eötvös József Kiadó.
- Keszler, M. (1987). „Térességet nekünk is.” Kísérletek a magyar táncpedagógiában. *Magyar Pedagógia*, 87(2), 175–179.
- Kovács, H. (2021). A lipposzoo oktatásmódszertani eszköz ismertetése. *Acta Universitatis de Carolo Eszterházy Nominatae. Sectio Sport*, 48, 47–64. <https://doi.org/10.33040/ActaUnivEszterhazySport.2020.1.47>
- Ladányi, A. (2003). A NAT és a tanárképzés. *Új Pedagógiai Szemle*, 10(1), 47–52.
- Lenkei, J. (2007). Volt egyszer egy táncnevelési szak. In Gajdó, T. (Ed.), *Színház és politika. Színháztörténeti tanulmányok, 1949–1989* (pp. 19–43). Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet. (Színháztudományi Szemle, 37.)
- Láng, É. (2025). *A táncoktatás tartalmi és módszertani kérdései a mindennapos testnevelés keretei között* [Doktori értekezés]. Eszterházy Károly Katolikus Egyetem. <https://doi.org/10.15773/EKKE.2025.002>
- Magyar Waldorf Szövetség (n.d.). *Hivatalos honlap*. <http://www.waldorf.hu>
- Molnár, Á. (2023). Tánc és nevelés történeti perspektívája. In Máté, Zs. (Ed.), *„Az élet kemény...” Multidiszciplináris tanulmányok Stehler György 50. születésnapjára* (pp. 7–30). Magánkiadás.
- Nagy, T. (1974). A játék szerepe a testnevelés tanításában. *A testnevelés tanítása*, 10(3), 73–80.
- Nemzeti Alaptanterv (NAT) (2012). *Magyar Közlöny*, 2012.06.04.. http://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/mk_nat_20121.pdf
- Pignitzkyné Lugos, I., & Lévai, P. (2014). *A tánc és a kreatív mozgás alapjai*. Magyar Diáksport Szövetség.
- Porzsolt, L. (1886). *A tornázás kézikönyve. A miniszteri tanterv alapján népiskolák számára (Herkules-könyvtár VI.)*. Aigner Lajos.
- Pukánszky, B., & Németh, A. (1996). *Neveléstörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Seres, J. (2008). A testnevelés tanítás hatékonysága és az alkalmazott módszerek összefüggése az egri középiskolákban 1856–1918. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis*, XXXV, 83–89.
- Szabó, B. (2005). Miniszteri rendeletek és tantervek szabályzó, meghatározó szerepe a középiskolai testneveléstanítás kialakulásában és fejlődésében (1777–1944). *Neveléstörténet*, 2(3–4), 62–79.
- Szentpéteri, K. (1992). Tánc a testnevelésben. *Magyar Testnevelési Egyetem Közleményei*, 2–3. 167–171.
- Takács, F. (1975). Fél évszázad a testkultúra szolgálatában. *A testnevelés tanítása*, 11(5), 157–160.
- Túró, M. (2023). *Alternatív pedagógia*. Akadémiai Kiadó.
- Zsolnai, J. (1992). A magyar közoktatás minőségi megújításának szakmai programja. *Iskolakultúra*, 2(6–7), 181–183.